

Тарасенко Л. Л.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка*

УДК 347.78.01

**ПРАВО ОСОБЛИВОГО РОДУ (SUI GENERIS) НА НЕОРИГІНАЛЬНІ ОБ'ЄКТИ,
ЗГЕНЕРОВАНІ КОМП'ЮТЕРНОЮ ПРОГРАМОЮ**

SUI GENERIS RIGHT TO NON-ORIGINAL COMPUTER-GENERATED OBJECTS

Стаття присвячена правовому аналізу правовому режиму неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою. Доведено важливість відповідного правового регулювання щодо об'єктів, які генеруються комп'ютерною програмою. Визначено ознаки досліджуваного об'єкту: відмінність від вже існуючих подібних об'єктів; створення об'єкту виключно у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі людини. Доведено, що хоча об'єкт трактується законом як неоригінальний, але він повинен бути відмінним (тобто має відрізнятися) від інших так званих «подібних» об'єктів, тобто йдеться про умовну, але обов'язкову «новизну» об'єкту, який генерується комп'ютерною програмою. Встановлено, що суб'єктами, які наділяється майновими правами на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, є володільці майнових прав, або особи, які мають ліцензійні повноваження на комп'ютерну програму.

Ключові слова: *комп'ютерна програма, право sui generis, майнові права, захист прав, суд.*

The article is devoted to the legal analysis of the legal regime of non-original objects generated by a computer program. The importance of appropriate legal regulation regarding objects generated by a computer program is proven. The features of the researched object are determined: difference from already existing similar objects; creation of an object solely as a result of the operation of a computer program without direct human participation. It is proved that although the object is interpreted by law as non-original, it must be different (that is, it must differ) from other so-called "similar" objects, that is, it is a matter of conditional but mandatory "novelty" of the object, which generated by a computer program. It has been established that the subjects who are granted property rights to non-original objects generated by a computer program are the owners of property rights or persons who have licensing authority for the computer program.

Keywords: *computer program, sui generis law, property rights, rights protection, court.*

Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 р. (далі – закон про авторське право) регулює відносини не лише щодо набуття, здійснення та захисту особистих немайнових та майнових авторських та суміжних прав, а також унормовує відносини щодо прав особливого роду (*sui generis*), пов'язаних зі сферою авторського права та/або суміжних прав.

Такими правами особливого роду є права на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, а також на права на бази даних, що не є оригінальними. Доцільним є також можливість поширення правового режиму *sui generis* на фотографії (які не є фотографічними творами), однак цей підхід законодавець наразі не підтримав.

Відзначаємо надзвичайну потрібність відповідного правового регулювання щодо об'єктів, які генеруються комп'ютерною програмою. Станом на сьогодні існує потреба у правовій визначеності щодо вказаних об'єктів. Законодавець обрав, очевидно, найбільш вдалий підхід правового регулювання щодо об'єкту, який генерується комп'ютерною програмою. У п.

5 ч. 2 ст. 3 Закону про авторське право вказано, що положення цього закону спрямовані на охорону та захист майнових прав і суб'єктів права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, зазначених у статті 33 цього Закону.

Стаття 33 закону про авторське право є спеціальною нормою, яка визначає правовий режим об'єктів, створених комп'ютерною програмою.

Звертаємо увагу на термінологію: законодавець вживає поняття «неоригінальний об'єкт» для визначення та характеристики терміну «об'єкту, який згенеровано комп'ютерною програмою». Очевидно, такий підхід спрямований на розмежування твору як об'єкту авторського права (який створюється людиною, її творчою працею, і який є оригінальним) і власне «не твору», а «об'єкту», який створено без безпосередньої творчої праці людини. Тому власне і з'являється не твір, а – об'єкт, до того ж – об'єкт неоригінальний (наголос на відсутності оригінальності як результату інтелектуальної творчої діяльності людини-автора).

Законодавець не вживає поняття «створено» щодо неоригінального об'єкту, натомість у законі вказано – «згенеровано комп'ютерною програмою». Це словосполучення додатково підкреслює відсутність творчості людини в об'єкті, який *генерується*, а не «створюється» як твір, як результат власне творчої праці.

Відтак маємо законодавче поняття «неоригінальний об'єкт (не твір), який згенеровано (не створено) комп'ютерною програмою.

Загалом правовий режим такого об'єкту, який є неоригінальним і який згенеровано комп'ютерною програмою, дуже подібний на правовий режим твору як об'єкту авторського права, що дає змогу відповідним суб'єктам здійснювати та захищати права на ці об'єкти.

Стаття 33 закону про авторське право визначає неоригінальний об'єкт, що згенерований комп'ютерною програмою, як об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів та утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні

цього об'єкта. З цього визначення можна виділити наступні ознаки вказаного об'єкту:

1. відмінність, різниця від вже існуючих подібних об'єктів;
2. створення об'єкту виключно у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі людини.

Отже, хоча об'єкт трактується законом як неоригінальний, але він повинен бути відмінним (тобто має відрізнятися) від інших так званих «подібних» об'єктів. Тобто йдеться про умовну, але обов'язкову «новизну» об'єкту, який генерується комп'ютерною програмою. Новизна полягає у тому, що згенерований програмою об'єкт повинен відрізнятися, тобто повинен іншим, новим, порівняно з іншими «об'єктами». Закон не конкретизує, що мається на увазі під іншими об'єктами, які вже існують, і є подібними на згенерований об'єкт. На нашу думку, йдеться як про інші об'єкти, які згенеровані комп'ютерною програмою і є «неоригінальними», так і про вже існуючі об'єкти авторського права та суміжних прав. Безумовно, у разі спору, особливо спору, який вирішується у судовому порядку, факт відмінності (тобто новизни, умовної «оригінальності») слід буде доводити шляхом надання висновку судової експертизи. Лише судовий експерт вправі визначити наявність/відсутність «відмінності» від інших об'єктів авторського права, суміжних прав, які вже існують на момент генерування.

Друга ознака (створення об'єкту виключно у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі людини) свідчить про те, що комп'ютерна програма самостійно, без участі людини, генерує певний новий об'єкт, який потенційно може набути правового режиму неоригінального об'єкту, що згенерований комп'ютерною програмою. Відтак «людський фактор», який може впливати на створення (генерацію) такого об'єкту, - виключається. Знову ж таки, у разі виникнення спору, чи людина долучалася до створення такого об'єкту, чи ні, що напряду впливає на те, який правовий режим матиме створений (згенерований) об'єкт (твір, чи неоригінальний об'єкт), цей факт може бути встановлено шляхом проведення відповідної

судової експертизи (зокрема, комп'ютерно-технічної експертизи). Про відсутність людського фактору у створенні (генеруванні) неоригінального об'єкту свідчить і інша норма, яка спрямована на конкретизацію цієї ознаки. Так, відповідно до аб. 2 ч. 1 ст. 33 закону про авторське право твори, створені фізичними особами з використанням комп'ютерних технологій, не вважаються неоригінальними об'єктами, згенерованими комп'ютерною програмою. Відтак використанням комп'ютерних технологій людиною, що має наслідком створення нового твору, не трактується законодавцем як генерація неоригінального об'єкту.

Законодавець визначив суб'єктів, які наділяється майновими правами на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою (ч. 2 ст. 33 закону про авторське право). До таких суб'єктів належать особи, які є володільцями майнових прав (автори такої комп'ютерної програми, їх спадкоємці, особи, яким автори чи їх спадкоємці передали (відчужили) майнові права на комп'ютерну програму) або ж які мають ліцензійні повноваження на комп'ютерну програму (правомірні користувачі комп'ютерної програми). Також закон конкретизує, що договором можуть визначатися умови належності права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані відповідними комп'ютерними програмами. Водночас вказана законодавча норма містить певні прогалини, які потребують уточнення на законодавчому рівні. Зокрема, якщо з володільцями майнових прав на комп'ютерну програму все цілком зрозуміло і логічно, то щодо осіб, які мають ліцензійні повноваження на неї, виникають питання. Зокрема, ліцензійні повноваження – слід розуміти як володіння ліцензією певного виду. Ліцензії на використання, зокрема, об'єктів авторського права, можуть бути виключним і не виключним. У разі надання виключної ліцензії на використання комп'ютерної програми, все цілком зрозуміло – законний користувач дійсно правомірно використовує комп'ютерну програму, яка здатна згенерувати новий неоригінальний об'єкт. Водночас у разі генерування нового неоригінального об'єкту комп'ютерною програмою, на яку має

ліцензійні повноваження законний користувач, який володіє нею на засадах невиключної ліцензії (наприклад, EULA, чи інша подібна ліцензія), виникає питання щодо належності майнових прав на такий новостворений об'єкт. На нашу думку, ч. 2 ст. 33 закону про авторське право в частині належності майнових прав на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, підлягає конкретизації: «ліцензійні повноваження» слід змінити на словосполучення «особи, які на підставі виключної ліцензії користуються комп'ютерною програмою», або на інше подібне за змістом формулювання

Важливим є те, що у результаті утворення неоригінального об'єкта, згенерованого комп'ютерною програмою, особисті немайнові права не виникають взагалі. Це особливість вказаного об'єкта.

У даному випадку виникають майнові права на об'єкт, які фактично є тотожними майновим правам автора (інших суб'єктів майнових авторських прав), обсяг яких визначено статтею 12 закону про авторське право, серед яких право використовувати об'єкт будь-яким способом (способами), а також виключне право дозволяти або забороняти використання об'єкту іншими особами.

При створенні неоригінального об'єкту, згенерованого комп'ютерною програмою, слід дотримуватися майнових прав на 1) інші неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, які використовуються у процесі генерування нового неоригінального об'єкта; 2) об'єкти авторського права та/або суміжних прав, які зазнали використання у процесі генерування такого неоригінального об'єкта.

Щодо надання дозволу на використання неоригінального об'єкту, згенерований комп'ютерною програмою, або щодо передання виключних майнових прав на нього діють положення аналогічні положенням щодо надання дозволу на використання або ж щодо передання виключних майнових авторських прав. Так, закон про авторське у ч 8, 9 ст. 33 містить відсилочну норму до ст. 49, 50 цього ж закону щодо можливості укладення договору про надання дозволу на використання цього об'єкта будь-якими

способами на підставі ліцензійного (або іншого) договору (на умовах виключної або ж невиключної ліцензії), або ж щодо можливості відчуження прав на цей об'єкт на підставі договору про передання (відчуження) майнових прав.

Законодавець допускає можливість захисту прав на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, в судовому порядку відповідно до ст. 55 закону про авторське право.

У ч. 2 ст. 55 закону про авторське право передбачено можливість усіх суб'єктів, які вказані у ч. 1 цієї ж статті (в тому числі і суб'єктів права на неоригінальні об'єкти, згенерований комп'ютерною програмою) обирати будь-які способи захисту. Звертаємо увагу, на можливість використання такого способу захисту як стягнення компенсації замість відшкодування збитків, а також – можливість вимагати припинення підготовчих дій до порушення права. Це реальні законодавчі гарантії щодо потенційного захисту порушеного права на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою.

Отже, правове регулювання неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою, вийшло на новий рівень. На рівні закону внесено правову визначеність щодо визначення правового режиму цих об'єктів. Підхід законодавця є загалом правильним та логічним.